

2/2023 DCN NUÇENAME ٢٠٢٣/٢

• Weke saziyeke navneteweyî, em vê nûçenameyê – mîna rûpela me – bi çar versiyonên cuda pêşkêşî we dikin

- Deutsch <https://www.jemal-nebez-stiftung.org/Deutsch/Newsletter>
- English <https://www.jemal-nebez-stiftung.org/English/Newsletter>
- کوردی https://www.jemal-nebez-stiftung.org/pid_697244
- Kurdî <https://www.jemal-nebez-stiftung.org/Kurd/Newsletter-Kurd>

• Ji bo rêzgirtina Cemal Nabaz wek saziyeke ku ji aliyê kurdan ve hatiye avakirin û ji bo kurdan, me li ser xebat û jiyana wî ava kiriye, ku em dixwazin wê biparêzin û bi berfirehî pêşkêş bikin.

• Em rêxistineke yasayî ne û ji aliyê siyasî ve serbixwe ne û ne girêdayî ti partiyên siyasî ne. Komîteyên me bi awayekî xwebexş dixebitin. Ji bo proje û plansaziya xwe em xwe dispêrin alîkarî û bexşînan.

• Li gor yasayên Almanyayê em wek dezgeheke neqezenc tên naskirin. Alîkariyên ku em distînin li gorî yasayan têne xerckirin û eşkere kirin.

Hevalên hêja yên Dezgeh Cemal Nebez, Kurdên hêja!

Niha nivê pêşîn ê salê qediya. Di bultena xwe ya Adarê 1 de me giranî da ser çanda Kurdî û kêfxweş bûn ku Komîsyona Xelata JNS karî xelatgirek hêja Zara Mihemedî destnîşan bike.

Ji wê demê û vir ve, bultena me ya 2. 2023 li ser malpera me ev sê nivîs hene: Nivîsa li jêr bi sernavê Di 14 rojan de dê li Tirkîyê were hilbijartin!

paşê nûve hatî nivîsandin û dikare wekî danasîna mijarê be. Piştê jî nivîsa li ser encamên hilbijartinên Tirkîyê tê. Û di dawiyê de li jor hûn ê ramanên me yên li ser Civîna Bilind a NATO ya li Vilnius bibînin.

Ji bo me ji tiştên ku di van nivîsan de tê gotin, hem li ser dîroka parçebûna Kurdistanê di encama Şerê Cîhanê yê Yekem de û hem jî li ser siyaseta qirkirina Kurdan a ku di pêvajoyeke din de pêşketiye, hewcedarî bi lêkolînan heye. hemû parçeyên Kurdistanê û her wiha li deverên din ên di nav dewletên xwedî parên Kurdistanê de, ev yek jî di demeke kurt de di çarçoveya navneteweyî de li dijî Kurdan hate kirin.

Rojnameya me ya din ji bo payîzê hatiye plankirin.

Naha em dixwazin ku her kes saxlem û pêbawer bimîne, em jî wê biceribînin û nemaze di van demên xedar de. Di 19'ê Tebaxê de îsal em "Roja Vekirî" ya me heye, vê carê bê bername. Ji kerema xwe ji bo hûngulî, navnîşan û qeydkirinê serdana malpera me bikin.

Li ser civîna NATO ya Tîrmeha 2023 li Vilnius

Demêke kin beriya destpêkê Erdogan asta daxwazan dîsa bilind kir

Ji bo Serokê NATOyê Stoltenberg mijara herî girîng bû ku Erdogan dev ji boykota Swêdê berda û beşdarî NATOyê bû. Dema ku jê hat pirsîn, wî got ku erêkirin hîna li bendê ye, lê piştî ku Erdogan dev ji helwesta xwe ya li ser endambûna Swêdê û pêşniyara erêkirina wekhev di parlamentoya Tirkîyê de berda, hemû aliyên din ên mijarê dê pêşde biçin.

Wek endamê NATOyê, Tirkîyê gelek tawîz standin ji ber ku dev ji helwesta xwe ya nehiştina Swêdê berda.

Piştî ku serokomarê Tirkîyê demê berî çûna xwe ji Enqerê bi awayekî sosret daxwazên li ser Swêd, Amerîka û NATOyê zêde kiribû (û niha jî daxwaz kiriye ku danûstandinên endamtiya Yekîtiya Ewropayê bi welatê xwe re di demê nêzik de dest pê bikin û di dawiyê de jî endamtiya Yekîtiya Ewropayê) navbeynkariyê bike Sekreterê Giştî yê NATOyê cihêreng bû. di hevdîtinên Erdogan û Serokwezîrê Swêdê Ulf Christersson de, bi Serokê Konseya Yekîtiya Ewropayê Charles Michel re jî di hin hevdîtinan de amade bû. Nûçegihanê xwecihî got, îhtîmalek xuya dike ku bêyî ku beşdarî Yekîtiya Ewropê bibe jî, dê ji Tirkîyê sûdên aborî û yên din werbigirin ku "dibe ku gelek pere bide Tirkîyê". Lêbelê, Charles Michel angaşt kir ku biryarek YE hewce ye. Serokwezîr Christersson bi amadehî bersiv da pêşniyara Stoltenberg ya ku gotibû Swêd dikare di vê pêvajoya endambûna YEyê de alîkariya Tirkîyeyê bike (çi ji bo "yekîtiya gumrikê" ya mijar, çi jî ji bo tevlibûna Yekîtiya Ewropê bixwe). Nûçegihanên li Vilniusê gotin, "Swêd soz da ku di demê nêz de di her warê de piştgiriya bide Tirkîyeyê."

Erdogan li Vilnius rasterast bi Serokê Amerîkayê Biden re nêrînên xwe guhert û xuya bû ku bi peyman destpêkê ya Biden re razî ye. Amerîka dê di demek nêzîk de balafirên şer ên pêşketî yên pêwîst radestî Tirkiyê bike.

NATO niha ji bo cara yekê efserekî taybet ji bo terorê heye

Di Lûtkeya Vilniûsê de Sekreterê Giştî yê NATOyê Stoltenberg daxwazeke din ji Erdogan wergirt. Stoltenberg ji rojnamevanan re da zanîn ku NATO niha yekem car nûnerê xwe yê taybet li dijî terorê heye. Ew ê kî an kî be, ne hate gotin, ne jî agahiyek din ji raya giştî re hate eşkere kirin. Lê dibe ku ev bes be ku nîşanî serokkomarê Tirkiyê bide ku ji bo wî "şerê PKK-YPGê" di bin navê "şerê li dijî terorê" mijarek girîng e û ji ber vê yekê rê nade Fînlândiya (heta Nîsanê) û Swêd (heta civîna NATOyê). tevlibûn.wî ew girt.

Pirsa yekem ku derdikeve pêş ev e ku gelo NATO dikare bi qebûlkirina daxwaza Tirkiyê ya ji bo piştgirîkirina wê di şerê li dijî terorê de li dijî hin komên Kurd hewl bide nakokiyên kêm bike?

Pirseke din jî ew e ku çî motîvasyon lazim e ji bo dupat kirin û guhertinên nû di qanûnên navneteweyî de di çarçeweya ku bandorê li neteweya çandî ya Kurd li Kurdistanê û deverên din dike, ku ji aliyê dewletê ve li dijî îradeya xwe hatiye parçekirin. Û ne tenê di hiqûqa navneteweyî de, di heman demê de di warê geşepêdana rêxistinên navneteweyî an serneteweyî de, û di dawiyê de li ser geşedanên bi rêgez ên qanûnî di hemî warên din de jî.

Di dawiyê de, pirs ev e ku kurdên zerardar bi kîjan pêşniyarên nûjen dikarin di çarçoveya jiyana xwe de -bi wateya netewe- çanda dewletên ku tê de hatine dabeşkirin, beşdar bibin.

Hevalên hêja Weqfa Cemal Nebaz!

Ew dikare ji van pirsên yekem pir pirtir - û çêtir be! - pêşve bibin. Wê hingê ev dikare bibe yekem projeya lêkolînê ya rastîn a Enstîtuya Cemal Nabz.

Armanç ew e ku di hemû astên sazî û dezgehan de ji bo sivikkirina rewşa dijwar a îroyîn a Kurdan - li Kurdistanê û li deverên din - ku ji polîtîkayên jenosîdê yên 100 salî derketiye, di hemû astên saziyan de teşwîqkirina fikir û çalakiyên nû ye.

Em ê gav bi gav, navberên dirêj û li ser bingeha encamên lêkolînên hêja bimeşin.

Li ser hilbijartinên parlamentoya Tirkiyê yê Gulana 2023 an

Erdogan dîsa bû serokkomar, wezîrên bi eslê xwe kurd tayîn dike, tirk-kurd statuya xwerêveberiyê dixwazin.

Serokomarê Muhafazakar yê Îslamî Recep Erdogan ji bo 5 salan careke din hat hilbijartin. Û wî da zanîn ku ew ê piştî wê jî xwe berdest bike.

Ji bo hilbijartinên herêmî yê 2024an amadekarîyên ji bo mehên pêş me tên kirin

Kabîneya nû ya Erdogan di destpêkê de hêviya nermbûnê dide. Lêbelê, gelo ev dikare were wateya guhartina rêgezê û heke wisa be jî, heta kengê bi tevahî ne diyar e. Ji bo sîstema serokatîyê ya ku Erdogan li gorî xwe şekil daye, hemû derfetên wî hene.

Li gorî kabîneya nû ya wî, du hilbijartinên taybetî baştirîn bi taybetî di derheqê birêvebirina maliyeyê de (ku dikare bibe nûnertiyeka nû li dijî enflasyonê) û encama qebûlkirina posta cîgirê serokkomarî û danûstendina Cevdet Yılmaz, kêfxweşkarên pêşverû yê aborî û amadekirina aborî bû. Heke herêmên ku piştgiriya wan nekiriye piştî pêkhateya 2015an hatine bêyîkar hiştin û dikarin beşdarî pêşverûya welatê, encamên damezrandina danûstandinê binirxînin, di nav aborî de, ne tenê aboriya ji nû ve amade dike, lê jî destpêkê dikin ku hewcedariyên dirêjî yê dijwar bistînin. Ev jî destpêka baş e ku bibe destpêkê ku Tirkiye weke herêma kar bi wêrankirî lêdixe, ku ji bo çarçoveya komîsyonê ji destê wê ve gûman dike.

Erdogan di moda kampanyayê de û di berxwedana ji bo biryarên serokatîya ku ew dixwest, li ser polarîzekirin û xwîna çavkaniyên nû belav kir. Ji bo vê yekê, wî di Wezareta Navxweyî de hêza berfireh dikir: Süleyman Soylu.

Soylu ku di navbera bozkurtên hemwelatîyên Tirkiyê û li derve populer bû, piştî ku xwest ku darbeya girtî ya 2016an piştgiriya hejmara gelek çekdarên hikûmetê kir û dijminatîya bi taybetî li dijî kurdan birêve bir. Herwiha, ew li dijî êrişên li ser

siyasetmedarên di kampanyaya hilbijartinê de jî bêtirî şermezar kir, ew di rastiye de li ser hiqûq û mafên mirovan meşand. Ev gelek hêvî didin ku rêveberiya navneteweyî ya nû ya Ali Yerlikaya heta ku ew ji bo pêşveçûna serkutiyên li dijî mafên mirovan li Tirkiyê baştirîn rê bidin.

Hezîrana 2015an ya ku nayê jibîrkirin

Helwesta tund a li hember opozisyonê bi têkçûna AK Partiyê di hilbijartinên Hezîrana 2015an de ve girêdayî bû û serokê AKPê di demekê de rastî lêdan hat ku wî dixwest bi plana xwe ya veguherandina Tirkiyê bo sîstema serokatîyê ya xwe pêşde biçê - muxalefetê xurt kir.

Çawa nakokiya wî ya bi Partiya Karkerên Kurdistanê (PKK) ya derqanûnî re têk çû, ji aliyê dijberên wî ve nehatibû dîtin. Serhildanên xwînî bi barîkatan û bicîkirina tankan li başûrê rojhilatê Tirkiyê derketin, piştî ku çend rastgirên tund danûstandinên aştiyê bi partiya wî ya pêşwazîkirî re qut kirin. Vê yekê bîranînên xerab ên şerê li dijî PKKê yên salên 1980 û 1990an li gelê wê derê anî bîra xwe û destwerdanên leşkerî yên dûrtir, mîna qirkirina Dêrsimê ya dawiya salên 1930î anî bîra mirovan. Ji sala 2013an heta 2015an hewldana aştiyêke adil berdewam kir. Qedandina ji nişka ve ya bêmaf a pargîdaniyê rewş hîn girantir kir.

Biryara rast a Erdogan a hilbijartinên pêşwext di Mijdara wê salê de, bi lez û bez têkçûna hilbijartinên Hezîranê telafî kir û piraniya mitleq bi dest xist, lê pirsgirêkên çaresernebûyî, dijberiya wî û rexne berdewam bûn.

Serdemeke nû ya ku ji bo kurdan li Tirkiyeyê

Hilbijartinên Meclîsê yên Hezîrana 2015an ji bo HDPê ya alîgirê kurdan bû xaleke veguherînê. Di dîrokê de cara yekem partiyek alîgirê kurdan di hilbijartina parlamentoyê de karîbû bikeve "Meclîsa Milet a Mezin a Tirkiyeyê". Di vê carê de derbaskirina bendava ji sedî 10 ya partiyê ti zîrar nedît. Rêjeya dengan ji sedî 13,1 pir zêde bû.

Weke partiya yekem a alîgirê kurdan (ku ji destpêkê ve îddîa dikir ku xemên kêmneteweya kurd li Tirkiyê temsîl dike), ne tenê beşdarî "25emîn Meclîsa Neteweyî ya Mezin a Tirkiyeyê" bû, lê di heman demê de karîbû koma xwe ya parlamentoyê

ava bike. Ji bo vê yekê herî kêr hejmara wekîlên hatine hilbijartin 20 e. Di Koma HDPê ya HDPê de 80 wekîlên hatine hilbijartin hebûn.

1ê Mijdara 2015an berê hatî wergirtin piştrast dike

HDP ya alîgirê kurdan, tevî ku kêr puan (10,8) û kêr wekîlên HDPê yê hatine hilbijartin (59) jî, carek din bi hêsanî benda ji sedî deh derbas kir, lê dîsa karî koma xwe ya parlamentoyê ji bo karê parlamentoyê ava bike. .

Partî ji aliyê hejmara wekîlên hilbijartî ve piştî hilbijartinên meha Mijdarê (piştî AKP (317) û CHP (134) di rêza sêyemîn de di hiyerarşiya koma meclîsê de cih girt, lê bi 59 parlamenterên HDPê yê hatin hilbijartin karîbû 40 parlamenteran bi dest bixe. Tenê di meha Mijdarê de li pêş MHPê, li Tirkîyeyê bi heman jimarê, 1 parlamenter û HDP û MHPê jî 80 parlamenter hatin hilbijartin.

Hilbijartinên Meclîsê yê Hezîrana 2018an dîsa ji bo kurdan serkeftineke

Di vê hilbijartinê de, HDP ya alîgirê kurdan karîbû di encama giştî ya dawî ya baş de hinekî baştir bibe û bi rêjeya %11.7 û 67 parlamenterên HDPê (bi vî awayî ji tifaqa desthilatdar MHP, %11.1 û 49 parlamenterên MHPê hatin hilbijartin, encamek baştir jî bi dest xist). .

Lêbelê heyama ji Mijdara 2015an heya Hezîrana 2018an tijî dijwar bû.

Di nav wan de hewldana derbeyê ya di Hezîrana 2016an de û ya ku piştî wê ji aliyê hikûmeta Erdogan ve hat kirin: girtin û ji kar avêtina bi hezaran. Di Mijdara 2016an de rêveberên dualî yê HDPê Demîrtaş û Yuksedağ hatibûn girtin.

Her wiha êrîşên Tirkîyê yê li ser kurdên li Kurdistana Sûriyê û li Rojava ku li gorî yasayên navdewletî neqanûnî bûn û ji bo wê jî Erdogan erêkirina piraniya parlemanê bi dest xist, bêyî ku dengê NA yê fraksiyona HDPê ya alîgirê kurdan were girtin, têde bû.

Her wiha di vê heyamê de pergala serokatîyê ya Erdogan a ku dixwest li Tirkîyeyê bi pêş ve biçê û di dawiyê de hate danîn. HDPê ya alîgirê kurdan di 20ê Çileyê 2017an de li Meclîsê dengê NA da û ji ber ku ne tenê ew bûn, daxwaza Erdogan bi kêmanî li meclîsê têk çû. Paşê di Nîsana 2017an de referandumeke gel hat kirin.

Erdogan beriya kampanyaya hilbijartina 2023an û di dema kampanyaya hilbijartinê ya 2023an de gefa qedexekirina HDPê xwar

Serokê AKPê bi hinceta "hevkarîya bi terorê re" gelek caran gefa qedexekirina HDPê xwar.

Li ser vê yekê û piştî gelek dudiliyê, partiye dawî li hilbijartina 14ê Gulana 2023an a 28emîn Meclisa Mezin a Tirkiyeyê girt. Lêbelê, kesên HDPyî yên ku xwedî şensê wan in, dikarin bi lîsteyên partiyên din, ku li Tirkiyê hertimî ye, bibin namzed.

Partiya Çep a Keskan YSP wê di hilbijartinên 2023an de bibe namzet

Berê 3 caran Partiya Kesk-Çep YSP di hilbijartinan de piştgirî dabû HDPê, di hilbijartina serokomariyê ya 2014an de (dema ku siyasetmedarê HDPê Demirtaş bû 10%, Erdogan 51,8%, Îhsanoglu 38,4) û YSP piştgirî kiribû. Di her du hilbijartinên parلمانî yên sala 2015an de HDPê ya alîgirê kurdan bû. Wê demê xwe berneda û namzet nîşan neda.

Di Gulana 2023an de, ew berevajî bû. Partiya Çep a Keskan, YSP, namzetên xwe diyar kiribû û ji bo hilbijartinê navê xwe tomar kiribû. Her wiha hin parlamenterên HDPê jî xistin lîsteya xwe. Her wiha YSP li şûna HDPê ya alîgirê kurdan di nava Tifaqa Ked û Azadiyê de cih girt.

Di vê komstêrê de partiya çep-kesk YSP bi rêjeya ji sedî 8,8 û 61 parlamenteran karî benda ji sedî heft (niha daketî) derbas bike.

Çare:

Tiştên çawa biqewimin dê di nav parlementerên kurd yên hilbijartî de, çi ji hukûmetê, çi ji opozisyonê be, çi jî ji raya xwe derbikevin, dê bi hev re tevbigerin.

Di demeke guncav de, nûnerên ku bi tena serê xwe hatine hilbijartin di parlamentoyê de jî dikarin încîyatîfê bigirin û daxwazên herêmen xwe bînin ziman – da ku dengê

wan di vê asta bilind de were bihîstin. Mesela, guherandina destûra bingehîn a Tirkiyeyê ev e:

- Di destûrê de naskirina gelê kurd û nasnameya kurdî.
- Naskirina zimanê kurdî wek zimanê fermî yê duyemîn û hînkirina kurdî di hemû astên perwerdeyê de;
- Naskirina statuya ku gelê kurd li Kurdistanê xwedî mafê xwerêveberiyê ye.

"Li dijî terora PKKê, komên din" - Danûstandinên Erdogan bi NATO/Swêd re

Hin tayînkirinên nû ji bo kabîneya nû ya Erdogan hêviyên nermbûnê didin. Lê belê ji bo wezîfedarkirina Hakan Fîdan weke wezareta derve jî heman tişt nayê gotin. Rojnameya *Neue Zürcher Zeitung* NZZ di demek kurt de piştî ku wezîfeya wî hat eşkerekirin, derbarê wî de ev daxuyanî da:

"Serokê îstîxbaratê yê demdirêj wekî muzakerevanekî bîaqil û xwedî tecrûbe tê dîtin û têkeliyên wî yên baş li Rojhilata Navîn heye. Lê Fîdan berpîrsê piştgirîkirina serhildêrên îslamî yên li Sûriyê û revandina muxalîfên tirk li derveyî welat bû. Di ofîsa xwe ya nû de jî dibe ku Ji bilî hiqûqê li gorî berjewendiyên neteweyî tevbigerin. Erdogan dê bidomîne ev çî ne."

Piştî ku wezîrê nû dest bi kar kir, wezareta wî di pêwendiyêke telefonî de ligel hevtayê xwe yê swêdî got ku wî daxwaza "gavên berbiçav" ji wezîrê dawîn kiriye, di nav de avakirina "mekanîzmeyeke daîmî ya danûstandinan" di navbera her du dewletan de. Di van hevdîtinan de wê tehdîda terorê ya ji aliyê PKK û "grûbên din" ve bête kirin.

Wezîra Karên Derve Fîdan di 9ê Çileyê 2013an de dema ku 3 siyasetmedarên jin ên kurd li Parîsê hatin qetilkirin Sakîne Cansız, Fîdan Dogan û Leyla Saylemez seroka saziya îstîxbarata Tirk MÎTê bû. Bûyer ji aliyê polîsên Fransî ve bi giranî hat lêkolînkirin û bi awayekî berfireh belav bû.

Di nav "serhildêrên îslamîst" de jî "DAIŞ" heye ku Tirkiyeyê piştgiriya xwe ji wan re ragihandiye. Tenê bi zihniyeta sedsalên yekem ên Îslamê, "DAIŞ'ê" bi hovîti dest danî ser axa Kurdistanê, pêşî bi awayekî hovane gelê ku li wir cotkarî dikirin talan kir

û piştire jî xwest wan bike bac. Di doza komeke kurdên (êzdiyên) baweriyên din de, qirkirin bi kuştina mêr û xortan, kolekirina jinên wan û heta firotina wan li bazaran bû hedef. Ev tawanên "DAIŞÊ" yên berî deh salan an kêmtir in, dê ti carî neyên zexmkirin.

Di navbera NATO û endama wê Tirkiyeyê de pêdiviya zêdetir bi peywendiyê heye

Sekreterê Giştî yê NATOyê Jens Stoltenberg dixwaze bi Tirkiyeyê re bi lez û bez têkilî deyne. Ew beşdarî merasîma sondxwarina Erdogan a li Enqerê bû û di dawiya wê hefteyê de yekem hevdîtinên awarte pêk hatin.

Piştî ku wezîrê derve dest bi kar kir, wezaretê wî di pêwendiyêke telefonî de bi hevkarê xwe yê swêdî re ragihand ku wî daxwaza "gavên berbiçav" ji vê dawiyê kiriye, da ku Swêd bikaribe bi erêkirina endamtiya ku jê re serlêdan kiriye "pêşve here". Di peyamê de gaveke şênber, ango avakirina "mekanîzmaya gotûbêjê ya daîmî" ya di navbera her du dewletan de hat destnîşankirin. Di van hevdîtinan de wê tehdîda terorê ya ji aliyê PKK û "grûbên din" ve bête kirin. Ne tenê Swêd, her wiha "welatên Skandînavyayê" yên din jî ji aliyê Enqereyê ve tîsêncand kirin ku "terorîstên" kurd dihewîne û wan ji radestkirina Tirkiyeyê diparêze.

Sekreterê Giştî yê NATOyê ji Tirkiyê xwest ku beşdarî hevpeymaniya rojava ya li dijî şerê Putîn û Rûsyayê li dijî Ukraynayê bibe

Ne tenê Serokomar Erdogan û Wezîrê Karên Derva, Sekreterê Giştî yê NATOyê Jens Stoltenberg jî bi Tirkiyeyê ra eleqedar in ku bi lez û bez rabin. Ew beşdarî merasîma sondxwarina Erdogan bû û di dawiya wê hefteyê de yekem hevdîtinên awarte pêk hatin.

Tê zanîn ku rojavayê siyasî hemû endamên NATOyê (ji bilî hin îstîsnayan wek Swêd hîna niha û bi awayekî paradoksî Tirkiye) ji ber şerê êrîşa Pûtîn-Rûsya ya li dijî Ukraynayê li zêdetir şîrîkan digerin ku piştgiriya bidin koalîsyona xwe. Dizanin, Pûtîn-Bi qerar piştgirî dide hevpeymaniya siyasî ya Rûsyayê li dijî wê ji ber şerê wê yê destdirêjîyê li dijî Ukraynayê.

Tirkiye weke endamekî NATOyê neçarî vê yekê xuya dike û heta niha jî ne xwestiye. Di şûna wê de, ew xwe wekî navbeynkar nîşan dide. Derbarê toleyên Yekîtiya Ewropayê yên li dijî Rûsyayê jî, ew ji aliyê Tirkiyê ve hatine binpêkirin.

Hevbendiya leşkerî ya NATO, dewletên endam mecbûr dike ku tenê di dema şerekî êrîşkar de hev biparêzin. Êrîşa li ser endamekî mîna êrîşa li ser hemû endaman e. Tenê ev doza ku jê re tê gotin NATO ye.

Şerê dagirkeriyê yê Tirkiyeyê li dijî Rojava li Sûriyeyê binpêkirina hiqûqa navneteweyî ye Ji ber ku Tirkiye bi xwe şerê destdirêjiyê li dijî herêmeke kurdî ya li cîranê Sûriyê dike, ev destpêşxeriyê NATO bêguman gelek pirsan derdixe pêş.

Helwesta NATOyê ya di vê mijarê de heta niha bêdeng bû. Dibe ku ev helwest zirarê bide baweriya tifaqa leşkerî. Di nûnerên kesane de, NATO xwe wekî "nirx-birêvebirin" bi nav dike.

Ger gelek pere biherikin, dê gelek tişt bêne eşkere kirin.

Piştî Şerê Cîhanê yê Duyemîn, di çarçoveya Plana Marshall de, gelek pere berê xwe da Tirkiyeyê, lê polîtîkayên qirkirinê yên Tirkiyeyê yên li dijî hindikahiyên Kurd ên li wî welatî bê rikberî devam kirin.

Helbet her tim guhertoyên vê siyasetê û hinek safîkirin hene, wek niha – bi tayînkirina wezîrên bi eslê xwe kurd. Siyaseta hovane ya li hemberî kurdan li Tirkiyê bi vî awayî tenê bi awayekî rûkal û bê garantiya berdewamiyê hatiye guhertin.

Hîn ne diyar e ka Serokomar Erdogan dixwaze welatê xwe, ku bi giranî ji etnîkî tirkan pêk tê, bide rêyeke nû ku tê de xwerêveberiya ku îro kurdên Tirkiyê daxwaz dikin, bide.

Her wiha heta niha behsa tawîzên darayî yên mezin ji bo Tirkiyê nayê kirin, tenê ji ber tengasiyên aborî û darayî yên vî welatî tê hêvîkirin.

Tevlîbûna Swêdê ya NATOyê, hîn jî vekiriye

Niha di dema wezîra derve Fîdan de ev nakokî wê çawa biqede, hîna bi temamî nehatiye diyarkirin. Tirkiye dixwaze li hemberî Swêdê çî daxwazan bigire û çî tawîzan bide, bi awayekî veşartî têne gotûbêj kirin.

Ne diyar e kengê encamên rastîn dikarin werin hêvî kirin. Lê ji ber ku ji du aliyan ve - ya Swêdê û ya Sekreterê Giştî yê NATO-yê - ji bo encamnameyek zû heye, meriv dikare texmîn bike ku dê di demek nêzîk de bibe.

Di meha tîrmehê de - di lûtkeya bê ya NATO ya li Vilniusê ya Lîtvanya de - dê bê guman nûçeyek li ser vê yekê derkeve.

Li Tirkiyeyê di nava çend rojan de - di meha Gulanê de - dê hilbijartin bînin kirin

Ev hilbijartin bala cîhanê kişandiye ser xwe, diyar e ku ji bo paşeroja Tirkiyeyê pir girîng e. Li gorî anketan du alî li hemberî hev in. Recep Tayyîp Erdoganê ku hê jî serokatiya hikûmetê dike (ango AK Partiyê ya kevneperest-îslamîst bi MHPê re vê dawiyê koalîsyoneke hevpar a rastgir û tundrê ava kir) bi tifaqeke muxalefetê ya ne asayî re rû bi rû ye. Ev ji aliyê partiya muhafezekar CHP ya Sedsalê (ango, Partiya Komarî) bi serokatiya Kemal Kilicdaroglu, ku gav bi gav çend partiyên biçûk kişandiye ser xwe. Ji bo dengên herî zêde kampanyaya dijwar bikin

Enflasyon, gendelî, rewşa penaberan, erdheja herî mezin a sedsalê û berpirsyarê encamên wê yê xerab mijarên sereke yê hilbijartinê ne. Her wiha behsa îslamîbûna civakê jî tê kirin ku di serdema Erdogan de gelekî xurt bûye. Mijara vegera Tirkiyê bo parlementerîzmê, ku ji bo gelek kesan girîng e, piştî ku Erdogan bi hewla derbeyê re rû bi rû ma, bi lez û bez pergala serokatiyê wekî alternatîfek otorîter destnîşan kir.

Destpêkirina sîstema serokatiyê ya xweser

Forma nû ya hikûmetê, li gorî gelek rexnegiran, her ku diçe kêfî û xirabtir dibe. Ev yek piştî wê yekê hat ku Erdogan neçar ma rê li hewldana derbeyê bigire, her çend ne diyar e ku wî ew bi xwe organîze kiriye yan na. Yê din tevgera Gülen sûcdar dikin. Yê din jî vê mijarê bi hevdiartinê bi nûnerên Kurdan re yê ku ev zêdetirî 2 sal in di asta herî jor de berdewam dikin ve girêdayî dibînin. Ev bi ser neketin ji ber ku

Erdogan û serokwezîrê wê demê bi awayekî neçaverêkirî hevdîtin bi dawî kirin. Mîna ku ev axaftin ji nişka ve ji bo serokê AKP'ê şûrê hesin bûn. Tê fikirîn ku serokê AKP'ê ji nişka ve pê hesiya ku nûbûn di wê astê de dikare bi lez û bez hukûmeta wî ji piraniyê bêpar bike. Di her rewşê de, Erdogan piştî qutkirina hevdîtinên bi nûnerên kurdan re, partî veguherand hevalbendek hevbeş ku herî zêde dijminatîya naskirina nasnameya kurdî li Tirkîyê dike. Di heman demê de bi MHP'ê re jî kampanyayek kir.

Xemgîniya Hesinî ya Erdogan - Siyaseta Jidayîkbûn û Jenosîda Xerab a Tirkîyeyê 10 salên ewil ên desthilatdariya Erdogan ji bo wî û AKP-ya kevnepereşt-îslamîst gelek xweş bûn. Diyar e ku wî di destpêkirina danûstandinan de di asta herî bilind de xwe bi hêz hîs kir, û wî ev yek veneşart, her çend ku wî bizanibûya ku destdirêjiya li ser kêmasiya jidayîkbûnê ya welatê wî hîn jî li welatê wî tabû bû.

Di van 100 salên bihurî de ji damezrandina Tirkîyê heta niha tenê

siyasetmedarekî din beriya Erdogan cesaret kiriye. Yanî damezrînerê Anavatan (Partiya Dayikê) û xebatkarê navdar ê hilbijartinê yê wê demê Turgut Ozal, ku di sala 1989'an de ji aliyê artêşa Tirk ve hat serekkomariyê, di siyaseta Tirkîyeyê de hem navdar û hem jî bi tecrûbe bû. Beriya rûmeta ku artêşa Tirk jê re dabû, du caran serokwezîrtî kiribû. Tabûyên siyasî rê nedan Ozal.

Di sala 1993'an de ji nişka ve jiyana xwe ji dest da. Malbata wî dibêje ku ew jehrî bûye.

Nêrînek li dîrokê: Peymana Sêvrê ya sala 1920ê Kurd ji mafên xwe yên netewî bêpar nehiştin, ji bo pêşerojê behsa bijardeya serxwebûnê kir. Di rewşa ku wê beşa kurdistanê bi ser xaka dewleta tirk a ku wê ava bibûya de, di peymana Sewrê de bi awayekî vekirî soza otonomiyê hat dayîn. Lê ji ber berdehamiya şer, Peymana Sevrê hat rawestandin. Piştî bidawîbûna Şerê Tirk û Yewnanan ên 1919-22 du sal şûnda, Peymana Sewrê (1920) di sala 1923 de bi Peymana Lozanê hat guhertin.

Di esasê xwe de Peymana Lozanê derxistina Yewnanan ji Asyaya Biçûk tertîb kir û sînorê heyî di navbera Yewnanîstan û Tirkîyeyê de diyar kir. Bi ser de, ew çend xalên li ser mafên hindikayîyan li Tirkîyê ku dihatin damezrandin, dihewand. Têgehek ku bi kevnepereştî di çarçoveyek îslamî de tê wateya xiristiyan tê bikar anîn. Belkî jî ji ber ruhê demên şoreşgerî û sadebûnê, di peymana Lozanê de navê kurdî nehatibû

gotin. Di daxuyaniya ku ji aliyê serokê şanda tirk ve hatiye tomarkirin de, wan bi awayekî eşkere gotiye: “Hikûmeta Meclîsa Mezin a Tirkîyê, hikûmeta Tirkîyê ye, hukûmeta kurd jî heman tişt e.” Kemal Atatürk di 15 salên pêşîn de derket holê. salên ku em dikarin jê re bibêjin polîtîkaya qirkirinê, di heman demê de, dezgeha dewletê li ser îdeolojiya dewletê ya ku li herêmê bi tevahî nû bû dixebitî. welatê xwe.

Ger nerînek bes nebe, gelek lêkolîn û belge hene

Ji bilî gelek polîtîkayên qirkirinê yên hevpar ên di dehsalên pêşîn de, weke bikaranîna peyva Tirkê hov ji bo Kurdan, qedexekirina axaftina bi Kurdî li ber çavan, an jî gelek operasyonên leşkerî yên Tirkîyeyê li herêmên Kurdan bi rêjeyeke tirsnak kuştîyên mirovî. Di salên 1980/1990’an de ev polîtîkayên li dijî Kurdan ji nû ve hatin destpêkirin û tedbîrên din hatin girtin. Di sîstema dibistanên fermî yên Tirkîyê de mayîndekirina zimanê kurdî û wê yekê ku mirov tenê bi nasnameya xwe ya kurdî ya kevneşopî li Tirkîyê bijîn, eger amade bin ku bi tiştên hovane re rû bi rû bimînin, di nav de gumanên terorîzmê, girtin û lêpîrsînê, divê were gotin.

Çi dikare biguhere û çawa?

Mixabin niha û belkî piştî hîlbijartinan jî bersiva van pirsan tuneye. Lê bi şopandina prensîbên demokratîk – li ser bingehê herî baş zanîn û wijdan – em ê tiştê ku em herî girîng dibînin û êdî nayên bêdengkirin nîqaş bikin. Divê di nav gel de îradeyek baştir û ji bo Kurdan îradeyek bihêztir û baştir hebe. Nêzîkatiyek îdeal dê ev be ku li ser vê pirsê û encamên wê bi perspektîfek paşerojê ve mijûl bibe. Kî dikare vê yekê bide? Ew dikare Neteweyên Yekbûyî be. Di destpêkê de, ev dikare bibe saziyek ku ji hêla dewletek berpirsiyar ve hatî çêkirin û wezîfedar kirin.

Bi rêz û silav

Weqfa Cemal Nabaz

Kontakt

Telefon: +49 (0) 30 86 12 653 | Fax: +49 (0) 30 86 15 706

Em ê kêfxweş bibin ku hûn bibin aboneya bultena me, an bi riya malpera me:
<https://www.jemal-nebez-stiftung.org/> oder direkt an: info(at)jemal-nebez-stiftung.org